

A NÉP FOGALMÁRÓL

TÓTH I. JÁNOS

A nép fogalmára is igaz az, amit Ágoston az időről mondott: „Ha senki nem kérdezi tőlem, akkor tudom: ha azonban kérdezőnek kell megmagyaráznom, akkor nem tudom.” A fogalom jelentésének homályossága több okból származik, amit ez a tanulmány igyekszik számba venni. A legfontosabb kérdés, hogy a nép egy szupraindividuális egész vagy csak az emberek sokasága? A kérdés azért is nehéz, mert az ember mint individuum a világot individuumokban érzékeli. A fáktól nem látjuk az erdőt. A szupraindividuális egészeket csak fogalmilag tudjuk megragadni. A korszellem azonban ezt nem engedi, mert az emberi világról individualista alapon gondolkodik. „Nincs olyan, hogy társadalom. Nők vannak és férfiak, és családok” – mondta Margaret Thatcher már 1987-ben. A haladók ezt ma már úgy mondják, hogy csupán – nem, nép és nemzet nélküli – individuumok vannak, akik nem élhetnek elkülönült népekben, hanem csak egyetlen világtársadalomban. A modernitás ingája lassan eléri a szélsőségesen individualista végpontját, amelynek disztópikus jellege egyre nyilvánvalóbb. Ideje lenne visszatérni ahhoz a konzervatív állásponthez, hogy a népek és nemzetek fontos és hasznos szupraindividuális struktúrák, amelyeket minden eszközzel meg kell védeni.

AZ EMBERI KÖZÖSSÉGEK EVOLÚCIÓJA

A társadalomfilozófia fontos gondolat kísérlete a *természeti állapot*, amely azt vizsgálja, hogy a tisztán önérdékkövető emberek sokasága, akiket egyetlen nép, nemzet, vallás vagy kultúra speciális szabályai sem befolyásolnak, milyen társas állapotot valósítanak meg hatalom hiányában. Elsősorban Hobbes, de más szerzők szerint is, ez a *polgárháború* állapota. Mancur Olson fontos felismerése, hogy minél nagyobb a résztvevők száma, annál kisebb a spontán együttműködés lehetősége, s annál nagyobb a valószínűsége a potyázásnak és a *dezertálás*nak.¹ Ezt a konklúziót a sokszemélyes fogolydilemma, a közlegelők tragédiája és a potyautasok kapcsán a játékelmélet is megerősíti. Tehát a természeti állapot, vagyis az individuálisan racionális emberek sokaságának az állapota a lehető legrosszabb társadalmi állapotok egyike. Ebben a helyzetben, ahogy arra Hobbes is rámutatott, az embereket rá kell kényszeríteni az együttműködésre, különben elkerülhetetlen a polgárháború.

Nagyobb létszámú közösségekben az együttműködés csak akkor lehetséges, ha az embereket nem az önzés (individuális racionalitás), hanem az altruizmus, legalitás, lojalitás és az értékracionalitás jellemzi. A fentiek fényében érdemes vizsgálni az emberi közösségek evolúcióját. Az ember a kezdetektől

¹ Mancur OLSON (1965): *A kollektív cselekvés logikája. Közjavak és csoportelmélet*. ford. CSONTOS László. Osiris, Bp. 1997.

fogva parciális közösségekben élt, most is ilyen formációkban él, ezért is kellene székszisszel fogadnunk az egységes és homogén világtársadalomról és a világ-államról szóló utópiákat.

Az emberfélék kezdetben a biológiai evolúció, jelesül a *többszintű evolúció* útján fejlődtek. Az emberi agy és elme fejlődése is evolúciós alapon történt, ahol döntő tényező volt a beszéd és a nyelv kialakulása, amely lehetőséget adott az elkülönült emberi elmék összekapcsolására. A közösség *kollektív tudatának* (*group-mind*) kialakulása és fejlődése pedig felgyorsította az individuális tudatok és elmék fejlődését. A közösségi tudat kialakulása lehetőséget adott az ember kulturális evolúciójára. A kollektív tudat lehetőségét először Émile Durkheim fogalmazta meg. A francia szociológus szerint ezt „külön kifejezésnek is kell jelölnie, egyszerűen azért, mert a kollektív tudatot alkotó állapotok sajátos módon különböznek azoktól, amelyek az egyéni tudatot alkotják. Ennek a sajátosságnak az a magyarázata, hogy a két állapotot nem ugyanazok az elemek alkotják.”²

Csányi szerint a csoportselektió következtében az emberi természetben öt új, közösségi jellegű változást történt: kialakultak a közös eszmék, akciók, konstrukciók, megjelent a hűség és a transzformáció. A hűség azt jelenti, hogy az ember azonosul a csoportjával, és ha szükséges, akkor képes a csoportérdekét a saját érdeke elé helyezni. A transzformáció alatt pedig azt érti a szerző, hogy a közösséget alkotó emberekből egy új entitás, egy új létező, a magasan szervezett önálló *csoportorganizmus* alakult ki.³ Ez utóbbi csak egy szoros közösséget jelenthet, ugyanis szuperorganizmus esetében a tagok közötti munkamegosztás fiziológiai és anatómiai különbségekhez vezetett volna.

a hűség azt jelenti,
hogy az ember azonosul
a csoportjával

Az emberszabású majmok agykérgének a mérete és az általuk alkotott csoportok mérete közötti szoros kapcsolatra Robin Dunbar hívta fel a figyelmet. Az ember esetében a Dunbar-szám 150 fő. A brit antropológus bizonyította, hogy „ez a korlát közvetlenül függ a *neocortex* méretétől, és ez meghatározza a csoportok méretét [...] a *neocortex* feldolgozási korlátai miatt ez az a kapacitás, ahány személlyel képesek vagyunk közvetlenül személyes kapcsolatokat fenntartani”.⁴ Ilyen típusú felső korlát csak a *közösségi létformában* élő állatok (elefánt, delfin, csimpánz, ősember) esetében alakulhat ki, mert csak azokra jellemző a feltételes együttműködés. A *társas létformában* élő állatok (csíkos gnú, császárpatingvin, halrajok) főszabály szerint közömbösen viszonyulnak egymáshoz, azaz csak minimális mértékű együttműködés és agresszió jellemző rájuk. A *szuperorganizmusban* élő egyedeket „befelé” a korlátlan és feltétlen együttműködés, míg „kifelé” az agresszió jellemzi. Ha az embert közösségi lényként definiáljuk, akkor ezzel azt mondjuk, hogy természete szerint a társas állatoknál szorosabb, míg a szuperorganikus állatoknál lazább kötelékben él.

Évmilliókon keresztül az emberféle (hominida) közösségek (nagycsaládok, hordák) mérete nem volt nagyobb, mint 150 fő. Ezekben a kis létszámú, migrációs szempontból kvázi zárt szaporodási közösségekben mindenki rokonságban állt egymással, ami az utódok gondozásának és az együttműködésnek biztos alapját jelentette. Ennek ellenére az együttműködés nem volt feltétlen és automatikus. Mindenkinek tudnia kellett, hogy kitől mire számíthat, s ezek a „számítások” meghatározó szerepet játszottak az emberi elme fejlődésében. Ezekben a kis közösségekben az emberek megtanulták, hogy hogyan tudnak egyensúlyozni az egyéni, a családi és a közösségi érdekeik között.

Évmilliókon keresztül az emberféle (hominida) közösségek (nagycsaládok, hordák) mérete nem volt nagyobb, mint 150 fő. Ezekben a kis létszámú, migrációs szempontból kvázi zárt szaporodási közösségekben mindenki rokonságban állt egymással, ami az utódok gondozásának és az együttműködésnek biztos alapját jelentette. Ennek ellenére az együttműködés nem volt feltétlen és automatikus. Mindenkinek tudnia kellett, hogy kitől mire számíthat, s ezek a „számítások” meghatározó szerepet játszottak az emberi elme fejlődésében. Ezekben a kis közösségekben az emberek megtanulták, hogy hogyan tudnak egyensúlyozni az egyéni, a családi és a közösségi érdekeik között.

Nemzetség és törzs

Később az emberi közösségek mérete meghaladta a 150 főt, és ezzel párhuzamosan nőtt az egymást személyesen nem ismerő csoporttagok száma. Ennek első formája feltehetően a *nemzetség* (klán), ami egy férfigú leszármazáson alapuló, rokonsági és összetartozási viszony volt. Anonymus szerint a magyarság a hon-

² Idézi: NÉMEDI Dénes: *Durkheim*. Áron Kiadó, Bp. 1996.

³ CSÁNYI Vilmos: A csoport mint „szuperorganizmus”. *Természet Világa*. 1999/5.

⁴ R. I. M. Dunbar: Neocortex size as a constraint on group size in primates. *Journal of Human Evolution*. 1992/6. 469–493.

foglalás időszakában 108 nemzetségből, Kristó Gyula számításai szerint pedig 100 ezer főből állt.⁵ Ebben az esetben egy nemzetség létszáma úgy ezer fő lehetett, vagyis már nem épülhetett a személyes ismeretségre, ugyanakkor továbbra is közösségként kellett működnie. Hogyan tudott egy nemzetség közösségként viselkedni, ha az emberek többsége személyesen nem ismerte egymást?

Erre az alapvető problémára az evolúció számos „megoldást” kitalált. Egyrészt az interakciók zöme továbbra is a családokon belül zajlott le, ahol az emberek személyesen ismerték egymást, és ahol továbbra is jelen voltak családcentrikus motivációk. Másrészt a családok vezetői is személyesen ismerték egymást, ami megkönnyítette a klán vezetését. Harmadrészt a személyes ismertséget két tényező is pótolhatta: a közös leszármazás és annak kulturális aspektusai, úgymint a közös nyelv, szokások, hiedelmek, öltözködés, viselkedési kódok stb. A nemzetség mint szaporodási közösség idővel kulturális közösségé is alakult. E két tényező szorosan összefüggött egymással, de az alapot a leszármazás és a kiterjedt rokoni kapcsolatok jelentették. A néprajz szerint a rokonságnak mint aktív társadalmi tényezőnek még a 19. századi paraszti társadalmakban is rendkívül jelentős szerepe volt – a rokonságot számon tartották, és az utódokban tudatosították. A közösségek a biológiailag adott rokonsági rendszert kulturálisan sokféleképpen osztályozták. Nemcsak a vérrokonság és a házassági rokonság között, hanem apai és anyai leszármazás között is különbséget tettek.

A kulturálisan öröklődő kollektív sajátosságokat a gyerekek tanulással sajátítják el. Ezek a kollektív sajátosságok ugyanolyan mértékben bevésoódnak a csoporttagok személyiségébe, mintha azok genetikailag öröklödnének. Ezen az identitáson felnöött korban szinte már lehetetlen változtatni. Erre jó példa, hogy a gyermekkori nyelvtanulás, vagyis az anyanyelv tanulása másképp történik, mint a felnőttkori nyelvtanulás. Az anyanyelv sokkal mélyebben rögzül, ahogy az anyanyelvvvel együtt a közösség kulturális sajátosságai is mélyen rögzülnek a gyermekben, és mindezek meghatározzák az identitását. Ezzel szemben a felnőttkorban elsajátított nyelv pusztán egy ismeretrendszer, amelyre ha nincs szükség, elfelejtődik.

A közös leszármazással és annak tudatával rendelkező nemzetségek szövetsége és együttműködése vezetett el a törzsek kialakulásához. Például a honfoglalás idején a 7 magyar és a 3 kabar törzs létszáma egyenként úgy tízezer fő lehetett. Ez egybevág azzal az 1040. évi adattal, miszerint a szintén lovasnomád besenyők egy-egy törzsének 10–10 ezer fő volt a létszáma. A törzsek szövetségéből születő népek létszáma már százezer vagy több millió fő környékén is mozoghatott. Az emberi egységek létszámának növekedésével párhuzamosan a biológiai-genetikai tényezők hatása csökken, és a kulturális tényezők hatása nő. Mindamelllett a népet egy olyan szaporodási közösségnek tekinthetjük, amelyet a közös leszármazás és annak tudata jellemez, ezt úgy is mondhatjuk, hogy a nép rokonságra épülő közösségek közössége.

Ilyen magas létszám mellett a népeknek nagyon hatékonyan kell ellenőrizni a tagok önzését és dezertálását. Ennek számos módja van, egyrészt a korábban már bevált kisebb közösségek, úgymint család, horda, nemzetség, törzs fenntartása és a nép struktúrájába történő beillesztése. Továbbá az egyéneken nagyon erős közösségi érzéseket kell kifejleszteni, pontosabban csak azok a népek fognak fennmaradni, ahol az emberekben kifejlődnek ezek a képességek. S végül a népen belül ki kell alakulnia egy hatalmi elitnek, amelynek joga és kötelessége a dezertálók megbüntetése és az együttműködés kikényszerítése. Ebből a szempontból is fontos az emberek lojalitása. A legalitás kikényszeríthető, a lojalitás nem.

A nép klasszikus értelmezése

A klasszikusok a népet olyan történelmileg kialakult kulturális egységként értelmezték, amelyet a közös származás, eredet és nyelv jellemez. „Egy nép legfőbb ismérve a történetírásban egészen Hérodotosztól kezdve [...] a közös

a nép rokonságra
épülő közösségek
közössége

⁵ Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). főszerk. KRISTÓ Gyula, Akadémiai, Bp. 1994.

származás, a közös eredet volt. [...] Ehhez a fő ismérvhez kapcsolódott újabb kritériumként a nyelv”; Tacitus „a germán törzseket a következő sajátosságok leírásával különböztette meg: *közös eredet, szokások, nyelv és törvények*.”⁶

A klasszikus értelmezést tükrözi a Magyar Értelmező Szótár meghatározása is, amely szerint a nép: „Nagyobb emberi közösség, amelyet a közös nyelv, a (részben) közös eredet és a közös hagyományok fűznek egybe.” A Magyar Nyelv Értelmező Szótára ugyanazt a meghatározást adja, csak a következő kitéttel egészíti ki: „valamely területen élő vagy eredetileg azonos területről származó nagyobb közösség”. Bár a Wikipédiában a nép fogalma nem szerepel önálló szócikként, de az etnikum szócikkben a fentiekhez hasonló értelemben utalnak a nép fogalmára. Romsics Ignác azt írja, hogy a nép „területileg, biológiailag és kulturálisan elkülönülő származási csoportok olyan együttese, amely a nemzet ismerveivel még nem rendelkezik, csupán a nemzetté válás lehetőségével.”⁷ Ez a meghatározás egyrészt megerősíti, hogy a nép egy származási egység, de azt is hangsúlyozza, hogy a nép egyben egy potencia, amelyből lehet nemzet, ami valamilyen értelemben több és magasabb rendű entitás, mint a nép.

A nép és nemzet közötti hasonlóságot és különbséget már sokan elemezték. Általában elmondható, hogy a nemzet fogalmában hangsúlyosabb a kulturális elem, mint a nép fogalmában. „Egy közösséget az tesz nemzetté, hogy annak tartja magát, eszmét állít maga elé s azt követi, nem pedig merőben természeti ösztönöket és anyagiasszükségleteket” – írja Joó Tibor.⁸ A nép inkább egy „passzív”, a szaporodási közösségre épülő, „öntudatlan” kollektív entitás, amelynek bár vannak kollektív érdekei, de azokat sem felismerni, sem meg-

6 Rácz Anita: *A nép(név) fogalmának változása, értelmezése = Helynévtörténeti tanulmányok* 9. szerk. HOFFMANN István – TÓTH Valéria, Debreceni Egyetemi, Debrecen, 2013. 10.

7 Idézi: ARDAY Lajos: Nép, nemzet, állam, nemzetállam, nacionalizmus. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*. 2012/tél. 4.

8 Joó Tibor: *A magyar nemzeteszméje*. Franklin Társulat, Bp. 1939.

Árpád népe –
Munkácsy Mihály:
Honfoglalás (1893)
(Wikimedia Commons)

valósítani nem tudja közvetlenül. Ezzel szemben a nemzet inkább egy „aktív”, a kulturális önazonosságra épülő öntudatos kollektív entitás. A nemzet – az őt alkotó személyeken keresztül – felismeri a saját kollektív érdekeit, és aktívan küzd annak megvalósításáért. Tehát a nép saját kollektív érdekeit felismerni és megvédeni elsősorban nemzeti és nemzetállami keretek között képes. Ideáltipikus esetben e fogalmak ugyanannak a közösségnek (szubsztanciának) különböző oldalait (attribútumait) ragadják meg: a nép a leszármazást, a nemzet a kulturális és kollektív érdekeket. Ugyanakkor elképzelhető nép nemzet, illetve nemzet nép nélkül is.

A nép fogalmát számos tudomány (néprajz, demográfia) és művészet (népdal, népművészet) nevében is hordozza, ami szintén arra utal, hogy a nép egy szubsztanciális jelentőségű egész. A *néprajz* a hagyományos életmódot folytató népcsoportok mindennapi életét, tárgyait és művészetét vizsgálja, s több ága ismert. Az európai néprajz az egyes európai népek parasztságának tárgyait, művészetét és szóbeli hagyományainak gyűjtését és vizsgálatát jelenti. Az *etnológia* elsősorban Európán kívüli, de szintén tradicionális életmódot folytató népcsoportok életét tanulmányozza és hasonlítja össze. Az *etnográfia* az idegen, de szintén tradicionális életmódot folytató népek életét a „résztvevő megfigyelés” módszerével írja le. Tehát a néprajz, etnológia és etnográfia elsősorban a hagyományos (tradicionális) népeket tanulmányozza, viszont egyáltalán nem tanulmányozza a modern népeket. Erre a problémára később visszatérek, de most vizsgáljuk meg a nép, állam és nemzet közötti összefüggéseket!

Nép, állam, nemzet

„Állam. Nemzet. Nép. Történetük nem ugyanaz. Ezt a magyarok hosszú és keserű tapasztalatokból tudják” – mondta John Lukacs. Nagyjából „1526-tól 1918-ig és aztán 1944-től 1989-ig független magyar állam nem létezett”, tehát

a magyarok számára történelmi tapasztalat, „hogy független magyar állam nem létezik, de a nemzet létezik, a nép él.”⁹ Az amerikaiaknak nyilvánvalóan nem voltak, sőt nem is lehettek ilyen tapasztalatai. A bevándorló országokban előbb volt állam és nemzet, mint nép. Vitatható, hogy van-e amerikai nép, miközben az amerikai nemzet, illetve állam létezése nem vitatható. E három kategóriát vizsgálva mindenképpen kimondható, hogy eredetük nagyon különböző korokhoz köthető. A *népek* már az írott történelem előtt léteztek, például a busmanok már százezer évvel ezelőtt kialakultak, és így az egyik legősibb népnek számítanak. Ez is azt mutatja, hogy a népek az emberi közösségek biológiai és kulturális evolúciójának a produktumai, természettörténeti entitások. Ebből következik, hogy népeket nem lehet mesterségesen teremteni.

Az *állam* fogalmát Machiavelli használta először a 15. században, de az első államok körülbelül ötezer évvel ezelőtt jöttek létre, összefüggésben a letelepedett életformával, a városok fejlődésével, az írás feltalálásával és a tételes valóság megjelenésével. Az i. e. 4. évezred közepére a különböző városállamok (Eridu, Uruk, Lagas) már nagy hatalommal rendelkeztek. Az állam három legfontosabb alkotórésze a nép, az általa elfoglalt földterület és a hatalmi szervezet. Az államok kialakulásában fontos szerepet játszott a külső és a belső biztonság kérdése. Ahogy nőtt a népek száma és létszáma a Földön, úgy vált a népek viszonya is egyre ellenségesebbé. A konfliktus elsődleges forrása a népek folyamatos növekedése és az állandó, tehát véges és szűkös földterület közötti ellentét volt. Így a népek közötti viszony egyre inkább egy állandó összegű játszává vált. Az ellenségeskedés és a háború végső oka azonban nem önmagában a nép, hanem az extenzív paramétereiben – népességében, szükségleteiben és igényeiben – növekvő nép volt. Tehát ha a háború végső okát keressük, akkor a *növekedés* fogalma kerül előtérbe.

A mai értelemben a *nemzet* fogalma a felvilágosodás idején alakult ki. „Nemzet nem egyéb, mint egy kormány alatt, ugyanazon állami határokon belül élő emberek összessége; az állami terület a primér, s belőle vezetendő le a nemzet és nyelv területe. Ameddig terjed az államhatár, addig nyúlik a nemzet és nyelv is; az állam prepotenciája oly nagy, hogy a nemzetnek még azon jogát is elveszi, hogy egységes államban tájszólások szerint differenciálja önnyelvét” – írta Szekefű Gyula a francia Nagy Enciklopédiára hivatkozva.¹⁰

népeket nem lehet mesterségesen teremteni

Legegyszerűbb esetben egy nép alapít egy államot, majd sok száz évvel később ez a politikai egység, általában egy monarchia, nemzetté formálódik, ahogy ez megtörtént a svéd vagy éppen a japán nép esetében is. Ezen kívül persze számtalan más lehetőség is adott. A nagy létszámú és katonailag is erős népek államai általában legyőzték a kisebb és gyengébb népekre épülő államokat. Azaz a kisebb létszámú népek gyakran kerültek a nagyobb népek uralma alá, és így több népből álló politikai egységek, vagyis

birodalmak alakultak ki. A birodalmak általában elfogadják a soknépűség állapotát, és nem folytatnak erőszakos asszimilációt, megelégszenek egy olyan közvetítő (komprádor) elittel, amely a birodalom globális érdekeit lokálisan is érvényesíti. A birodalmak azonban éppen a soknépűségük miatt könnyen alkotó elemekre, önálló népekre bomlanak. Általában a közös leszármazással, nyelvvel, kultúrával és identitással rendelkező erősebb népek akkor is fennmaradnak, ha nincs államuk (például kurdok, lengyelek, magyarok), miközben a különböző kultúrára és identitásokra épülő országok (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Szovjetunió) vagy birodalmak (brit, oszmán, római) hosszú távon felbomlanak, mert csak az érdek és erőszak tartja őket egyben.

Lehetnek olyan soknépű országok, ahol a többségi nép szervezi magát egyetlen állammá, majd később nemzetté. Az erős *államnemzet* a sokkal gyengébb etnikai, nyelvi és kulturális különállásokat igyekszik felszámolni. Így válnak a bretonok franciává, a szárdok olaszokká, az andalúziaiak spanyolokká; ez a folyamat – kivéve az őshonos cigányságot – éppen most fejeződik be a nyugat-európai országokban. Így kialakul az államnemzet liberális felfogása, amely

9 John LUKACS: *Állam, nemzet, nép* = *Mindentudás Egyeteme*. VII. szemeszter [előadás] 2005. október 24.

10 SZEKEFŰ Gyula: *Iratok a magyar államnemzet kérdéseinek történetéhez. 1790–1848*. Magyar Történelmi Társulat, Bp. 1926. 11.

egy nemzet tagjának tekinti az egy országban élő embereket. Az államnemzet nyugat-európai koncepciója a nemzetet az állam relációjában értelmezi. Itt az emberek elsősorban a területhez és az államhoz kötődnek, és előtérbe kerül az állampolgári identitás, a *civic nation*, és háttérbe kerül a nép, illetve az etnikai identitás. Szekfű imént idézett meghatározása is ezt a koncepciót követi.

Lehetséges azonban egy olyan kimenetel is, hogy a kisebbségi népből egy ellenálló nemzet (kultúrnemzet) válik, amely az önálló államiságra törekszik. Közép- és Kelet-Európában kialakult a *kultúrnemzet* fogalma, amely a közös kultúrát, nyelvet, etnikumot, népet és történelmet hangsúlyozza. A kultúrnemzet esetében az emberek elsősorban a nyelvhez, kultúrához, leszármazáshoz kötődtek, ahol előtérbe került a nép és az etnikai identitás, *ethnic nation*, és háttérbe szorult – a többnyire ellenséges érzelmű – állam. Szerintem akkor válik fontos kérdéssé a nép, majd később a nemzet, ha ezek az entitások ahhoz elég erősek, hogy fennmaradjanak, de annyira nem erősek, hogy önálló államot alakítsanak, vagy megvédjék azt. A Magyar Állam például 1526-ban hosszú évszázadokra elveszett, vagyis a magyarságnak az önálló állam hiányában, illetve idegen államok ellenében kellett fennmaradnia.

Egy sajátos esetet jelent a *bevándorló társadalom*, ahol az őslakosok kihalása, illetve kiirtása lehetőséget adott arra, hogy a különböző népekből származó emberek közösen alkossanak egy új társadalmat. Általában a bevándorló országokban is volt egy domináns népcsoport és nyelv (angol, portugál, spanyol), amely meghatározta a bevándorló ország etnikai és kulturális sajátosságait. Ezek az országok egy nemzetté váltak, anélkül, hogy egy néppé lettek volna. Az individuális bevándorlók általában egy-két generáción belül a bevándorló nemzet részévé válnak. Az egyetlen népből vagy kultúrkörből származó tömeges bevándorlás azonban fékezheti az asszimilációt. Például az amishok háromszáz év alatt sem integrálódtak az amerikai társadalomba.

a közös kultúrát,
nyelvet, etnikumot
és történelmet
hangsúlyozza

NÉPÉRTELMEZÉSEK

Demográfiai értelmezés

A demográfia görög eredetű összetett fogalom, szó szerint népleírást jelent. Ez alapján arra gondolhatnánk, hogy a demográfia pontosan definiálja a démosz, vagyis a nép fogalmát. Ez azonban nincs így. Például a Demográfiai Fogalomtár nem definiálja a „nép” fogalmát, noha 346 alkalommal használja olyan formában, mint népesség, népesedés, népességváltozás. Sőt, a Fogalomtár a „népesség” fogalmát sem definiálja, pedig 259/103 alkalommal használja képzett, illetve nem ragozott formában. Az Egészségtudományi Fogalomtár sem határozza meg a nép fogalmát. A „népesség” fogalmát pedig azonosítja a „populáció” fogalommal, és a következőképp határozza meg: „A demográfiában általában egyszerűen egy ország vagy földrajzi egység lakosainak összességét értik rajta”. Tehát a modern demográfia elkerüli a nép fogalmát, és helyette egy ország – vagy bármilyen földrajzi egység – lakosságára, népességére, populációjára hivatkozik.

Számos példa igazolja, hogy ez a koncepció hamis. A nép nem egyenlő a *lakossággal*. A Románia területén élő székelyek nem románok, a Törökországban élő kurdok nem törökök, a baszkok sem spanyolok, de Németországban is sokan tekintik magukat töröknek. Ez kiválóan mutatja, hogy a román, török, spanyol vagy éppen német állam közigazgatási területén született és/vagy ott élő emberek sem feltétlenül tekintik magukat románnak, töröknek, spanyolnak vagy éppen németnek. Pontosabban jogi értelemben ezek az emberek a többségi állam polgárai, miközben egy másik népnek és nemzetnek a tagjai. De a nép nem egyenlő az azonos *anyanyelvű* emberek halmazával sem. Az Egyesült Királyság nemcsak négy királyság, hanem négy különböző nép összefogását jelenti. A skótok vagy az északírek függetlenségi törekvései jól mutatják, hogy önmagukra az angol néptől különböző entitásként gondolnak.

A modern demográfia a népeket csak mennyiségi sajátosságaiban (születés, halálozás, életkor) vizsgálja. Természetesen a demográfiának ehhez joga van, ebből azonban nem következik az, hogy népek között ne lennének nyelvi, történeti és kulturális különbségek. Sajnos a népek mennyiségi sajátosságainak az előtérbe állítása könnyen vezet ahhoz a gondolathoz, hogy a népeknek csak mennyiségi sajátosságai vannak.

A nép mint absztrakt kategória

A „nép” fogalma egy erőteljes absztrakció eredménye, ami félreértések forrása lehet. A Spanyolország területén élő baszkok, katalánok, kasztíliai spanyolok, számos egyedi sajátossággal: nyelvvel, hagyománnyal, szokásrendszerrel, földrajzi térrel jellemezhetők. Vitatható, hogy milyen értelemben beszélhetünk spanyol népről. Ha az absztrakció folyamatában tovább lépünk, akkor eljutunk az absztrakt és általános nép fogalomhoz, amely már mentes minden egyediségtől. Tehát míg a konkrét népektől eljutunk a nép absztrakt fogalmához, közben a népek egyedi sajátosságai elvesznek, s nem marad más, mint az elvont és univerzális népfogalom. Önmagában ez nem baj, a probléma abból származik, hogy a modern gondolkodás ezt az absztrakt népfogalmat használja.

Whitehead a nyugati gondolkodás tipikus hibájának tekinti az elvont és a konkrét felcserélését¹¹ – ennek legismertebb példája az, amikor a közgazdászok a gazdasági folyamatokra vonatkozó előrejelzéseiket nem a konkrét és egyedi piacok, hanem az absztrakt piacok elemzésére építik. Ez a gondolkodási hiba

a következő példával is megvilágítható. Például legyen egy házasságközvetítő, aki a magyar házaspárokat vizsgálja. Az elemző a házaspárokat a legfontosabb általános sajátosságaik – nemük, koruk, magasságuk, születési helyük, végzettségük stb. – szerint kategorizálja. Így megfogalmazza a következtetéseit, például: a budapesti férfiak 20 százalékának vidéki születésű, nála fiatalabb és diplomás felsége van. Eddig minden

rendben van, ugyanakkor nagy hibát követ el az elemző, ha azt hiszi, hogy egy konkrét személynek bármely feleség vagy férj megfelel, aki az általános kategória szerint is megfelel. Minden embert egyedivé és személlyé éppen azok az unikális sajátosságok tesznek, amelyek a tudományos absztrakcióban elvesznek.

Hasonlóképpen minden egyes magyar népcsoportnak (jász, palóc, székely) számtalan egyedi sajátossága van, de amikor általában a magyar népről beszélünk, akkor az egyedi sajátosságok jó része eltűnik. Végül ha eljutunk az absztrakció legmagasabb fokára, akkor már a népek egyedi sajátosságaitól is elvonatkoztatunk. Tudományos értelemben ez egy legitim eljárás mód. A problémát az jelenti, ha végül felcseréljük az elvont általánost és a konkrét egyedit. Vagyis az absztrakt nép fogalmával helyettesítjük a tényleges népeket. Mivel az elvont nép fogalomnak már nincsenek egyedi sajátosságai, ezért azt hisszük, hogy a konkrét népeknek sincsenek egyedi sajátosságai.

A nép nominalista értelmezése

A nép mennyiségi és absztrakt értelmezése szorosan kapcsolódik a nép nominalista értelmezéséhez. E koncepció szerint a nép, illetve a nemzet csak egy üres név, szociokulturális fikció. Karl Popper így ír: „Az a gondolat, hogy léteznek olyan természetes egységek, mint a nemzetek vagy nyelvi, faji csoportok, teljes egészében fiktív.”¹² „Közvéleménykutatók szerint a »haza«, »nemzet« »magyarság« ellenszenves, kerülendő szavak” – ez viszont Fekete Gyula megállapítása.¹³ A liberális individualizmus erejét mutatja, hogy a nép fogalma nemcsak a demográfiai témájú szakmai, hanem az ismeretterjesztő lexikonokból is hiányzik.

Felmerül a kérdés, hogy Popper és általában a „nyílt társadalom” hívei az emberiséget fikciónak vagy realitásnak tekintik-e? Ha a liberalizmus követ-

a modern gondolkodás absztrakt népfogalmat

használ

11 Alfred North WHITEHEAD: *Folyamat és valóság. Kozmológiai értekezés.* ford. FÓRIZS László – KARSAI Gábor. Typotex, Bp. 2001.

12 KARL POPPER: *A nyitott társadalom és ellenségei.* ford. SZÁRI Péter. Balassi, Bp. 2001.

13 FEKETE Gyula: *Első számú közügy.* Balaton Akadémiai Könyvek, Balatonboglár. 1997. 66.

Népi viselet –
Pécsváradi gyerekek
(Baranya megye), 1966
(Terror Háza Múzeum)

kezetes, akkor az emberiséget is fikciónak kellene tekintenie. Valójában csak két következetes álláspont lehetséges: nincsenek „természetes egységek”, beleértve az emberiséget is, vagy vannak „természetes egységek”, beleértve a népeket és a nemzeteket. A „nyílt társadalom” híveinek azon álláspontja, hogy bizonyos szupraindividuális létezőket, például a népeket és a nemzeteket fikciónak minősít, miközben más szupraindividuális létezőket, jelesül az emberiséget pedig realitásnak, *a priori* hibás. Valójában az emberiség csak annyiban tekinthető realitásnak, amennyiben az alkotóelemeit jelentő népek, nemzetek és nemzetállamok is valóságos létezők.

A modern társadalomtudományok a nép nominalista értelmezését követik. Ugyanis korunk társadalomtudományaiban a meghatározó szemléletet a liberális individualizmus jelenti, amely szerint a társadalmi jelenségeket kizárólag az individuumok szempontjából szabad vizsgálni és értelmezni. A szakértők (demográfusok, közgazdászok, politológusok) már annyira azonosultak ezzel a liberális paradigmával, hogy többnyire észre sem veszik, hogy a saját tudományuk alapfogalmait eleve nominalista módon interpretálják. Vagyis azt hiszik, hogy az általuk képviselt „nominalista-szakmai” álláspont a szakmai álláspont. Ezzel párhuzamosan a „realista-szakmai” álláspontra nem rivális paradigmaként, hanem szakmaiatlan nézetként tekintenek.

A nominalista álláspontból az következik, hogy a különböző népek és nemzetek tagjai demográfiai értelemben felcserélhetők egymással, mert kulturális értelemben nincs köztük olyan mértékű különbség, amely a sikeres helyettesítést megakadályozná. Például az előregező és elfogyó őshonos németek jól helyettesíthetők fiatal szíriaiakkal. A nominalista álláspont szerint mivel nincs nép, ezért a népességcsere mint probléma sem létezhet.

A nép mennyiségi, nominalista és neoliberális értelmezése összhangban van a módszertani individualizmussal, amely szerint nincs nép, ahogy más szupraindividuális (makroszintű) egységek (család, közösség, nemzet, emberiség stb.) sem léteznek. Az egyetlen realitás az individuum és azok mechanikus

sokaság – állítják. Tehát a módszertani individualizmus szerint a nép pusztán az állampolgárok összessége (*Gesellschaft*).

Többértelmű modern népfogalom

A fentiek alapján a nép két értelmezése bontakozik ki. Mindkét értelmezés több forrásból táplálkozik. Egyrészt a népnek létezik egy humánetológiai, klasszikus és néprajzcentrikus értelmezése, amely a népet mint szupraindividuális entitást gondolja el; másrészt a népnek létezik egy modern, mennyiségi, absztrakt és demográfiai értelmezése, amely a népet mint az individuumok összességét gondolja el. A korábbi meghatározások még tükrözték a fogalomnak ezt a kettőséget, sajnos a legtöbb kortárs társadalomtudomány – követve a liberális individualizmus nominalista álláspontját – igyekszik elkerülni ezt a fogalmat.

A Néprajzi Lexikon a nép fogalmának négy jelentését különbözteti meg: „1) az azonos nyelvet beszélők közössége, ill. egy ország, vidék, táj, város, község, ház lakóinak összessége; 2) történetileg változó társadalompolitikai kategória, amelybe elsősorban a kétkezi dolgozó osztályok és rétegek tömegei tartoznak [...] pl. a feudalizmusban a feltörekvő polgárság [...]; 3) a törzs és a nemzet között álló prenacionális társadalmi alakulat, amely nem azonos a nemzettel, de létrejöhetnek benne a nemzetté válás alapjai és feltételei; 4) a kapitalizmust megelőző osztálytársadalmak tradicionális kultúrájú dolgozó tömegei”. Hornby szerint pedig a nép fogalma a következő három jelentéssel rendelkezik: 1) faj, törzs, nemzet; 2) egy társadalmi osztályt vagy az államot alkotó személyek összessége; 3) olyan személyek, akik nem nemesek, nincsenek magas rangban és pozícióban.¹⁴ Wimmer és Schiller szerint a népnek négy különböző értelmezése lehetséges: 1) nép mint szuverén entitás, amely a politikai hatalmat gyakorolja; 2) nép mint a törvény előtt egyenlő jogokkal rendelkező állampolgárok összessége (*Gesellschaft*), 3) nép mint szolidáris csoport, egyfajta kiterjesztett család (*Gemeinschaft*), végül 4) nép mint etnikai közösség, amelyet a közös sors és kultúra egyesít.¹⁵

Tehát a nép fogalmával kapcsolatban a következő jelentéstartalmak merülnek fel: 1) a nép mint kiterjesztett család; 2) a nép mint etnikai közösség, amelyet a közös nyelv és kultúra egyesít; 3) a nép mint az egy területen élők összessége; 4) a nép mint egy prenacionális struktúra, amelyből kialakulhat a nemzet; és 5) a nép mint az uralkodó osztály alatt álló tömeg. Vegyük sorra ezeket! Ha a népet kiterjesztett családként értelmezzük, akkor ezzel azt állítjuk, hogy a népet és így a nép tagjait magas együttműködés, mégpedig a leszármazás és a gyerekek iránti gondoskodás jellemez. Ha a népet mint etnikai közösséget értelmezzük, akkor a szaporodási közösség mellett a közös nyelvet és kultúrát is hangsúlyozzuk. Ezek a meghatározások a népet egy organikus egésznek, egy szupraindividuális struktúrának tekintik, vagyis a klasszikus realista értelmezést követik. A harmadik meghatározás szerint a nép pusztán egy meghatározott területen élő lakosság mechanikus sokasága. Ez a definíció pedig

a nép modern nominalista értelmezését fejezi ki. A nominalista felfogás szerint a „nép” hibás fogalomhasználatot jelent, mivel az egyes embereken és azok sokaságán túl nincs semmilyen organikus vagy metafizikus egész. A negyedik értelmezés szerint a nép egy olyan tradicionális közösség, amiből kialakulhat a nemzet. Tehát a nép nem azonos a nemzettel, de a nép válhat nemzetté. Végül az utolsó értelmezés a fentieknél szűkebb népfogalmat használ, mivel

a népet a közösség „alsó”, hatalommal nem rendelkező részeként (osztályaként) definiálja. A tradicionális társadalmakat kétségkívül jellemezte az uralkodó elit és az alávetett nép kettősége. A népszuverenitás modern elve a hatalmat a néphez mint egészhez, esetleg a néphez mint „alsó” osztályhoz rendelte. E két utóbbi meghatározás számunkra most kevésbé fontos.

» etnikai közösség,
amelyet a közös nyelv
és kultúra egyesít

14 A. S HORNBY: *The Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford U. P., Oxford, 1970. 720.

15 Andreas WIMMER – Nina Glick SCHILLER: Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2002/4. 301–334.

A nép normatív értelmezése

A népnek nemcsak leíró, hanem normatív szinten is különböző értelmezései lehetnek. Míg leíró szempontból a nép klasszikus-realista vagy modern-nominalista értelmezése között van különbség, addig normatív szempontból a nép pozitív vagy negatív morális minősítésében van döntő különbség.

Az előbbi csoport a népet jó és megőrzendő szupraindividuális egységnek tekinti. A népek megőrzése és fennmaradása mellett számos érv felhozható. A legfontosabb az, hogy a nép egy olyan szaporodási, nyelvi és kulturális egység, amelynek keretében a spontán emberi együttműködés rendkívül magas szintű lehet. Az emberek többsége azonosul saját népével, önként követi annak szabályait, és képes áldozatot is hozni azért a népért, amelynek tagja. Hosszú távon a nép sikere, illetve sikertelensége visszahat a nép tagjainak a jólétére. Ez lényegében a konzervatív álláspont. A „nyílt társadalom” képviselői a népet morálisan káros és rossz entitásnak tekintik, amelyet fel kell számolni. E nézet legfontosabb érvei a következők: az emberiségnek népekbe történő szerveződése rossz, mert különbséget tesz ember és ember között; az emberek egy része, jelesül a kozmopolita elit, nem azonosítja magát egyetlen néppel, nem követi annak speciális szabályait, és nem hajlandó áldozatokat sem hozni a saját népéért; végül a népek között gyakran ellenséges a viszony, ami háborúhoz vezethet.

A nép leíró és normatív értelmezésének összesen négy alapvető kombinációja lehetséges. 1) A konzervatívok a népeket nemcsak valóságos létezőknek, hanem morálisan értékes és jó entitásoknak is tekintik. E pozitív realisták egyben lokalisták is, hiszen a nép mindig egy jól meghatározott földrajzi térhez köthető. 2) Az elvileg lehetséges negatív realisták a népeket létező, de morálisan rossz és felszámolandó entitásoknak tekintik. 3) Ezzel szemben a globalisták többsége a népeket nemcsak fikciónak, hanem morálisan káros és rossz entitásoknak tekintik. Tehát azt mondják, hogy nincsenek népek, de ha mégis vannak, akkor rossz, hogy léteznek, s fel kell őket számolni vagy múzeumokba és skanzenekbe visszaszorítani. A negatív nominalisták többnyire olyan globalisták, akik az emberiséget mint szupraindividuális egységet létező realitásként ismerik el. 4) Végezetül, elvileg lehetnek pozitív nominalisták is, akik elfogadják azt a tényt, hogy a népek az individualizálódás és a globalizálódás eredményeképpen már szinte nem létező entitások, de úgy gondolják, hogy ez rossz folyamat, és az lenne a jó, ha a népek újra erős entitások lennének.

a konzervatívok a népeket morálisan értékes entitásoknak tekintik

GLOBALIZMUS HATÁSA A NÉPEKRE ÉS NEMZETEKRE

A politikai globalizmusnak a népekre gyakorolt hatását két különböző keretben is értelmezhetjük. Csányi nyomán vélhetjük úgy, hogy ez az emberi létmód radikális átalakulását jelenti, hiszen az ember a közösségi létmódból átkerül a társas létmódba. Azonban gondolhatjuk azt is, hogy „csak” a közösségi létmódon belül történik változás, azaz a nemzeti kultúrát felváltja a világtársadalom kultúrája. Mindkét lehetőség ijesztő.

Csányi szerint a modern társadalmak alapegysége az „egyszemélyes közösség”.¹⁶ Ez a kifejezés nyilvánvalóan metafora, hiszen szó szerint oximoron. Az „egyszemélyes közösségek” sokaságából álló társadalom azt jelenti, hogy a modern társadalom már nem közösség, nem organikus egész, nem egy szupraindividualista jellegű struktúra, hanem az individuumok mechanikus sokasága. Ez egyben azt jelenti, hogy az emberi létmód éppen napjainkban radikálisan átalakult: a közösségi létmódból átkerültünk a társas létmódba. Ezzel párhuzamosan azok a kollektív sajátosságok, amelyek az emberi közösségeket (család, rokonság, nép, nemzet) jellemzik, úgymint gyerek- és leszármazás-központú-

¹⁶ CSÁNYI Vilmos: Az egyszemélyes csoportok és a globalizáció. *Magyar Tudomány*, 2002/6. 72.

Etnopluralizmus – A visegrádi négyek lobogói a budapesti Várkert Bazáron (2017)
(Wikimedia Commons / Elekes Andor felvétele)

ság, önzetlenség, szolidaritás, bizalom, lojalitás stb. éppen most szűnnek meg, s mindez átadja a helyét az individuális racionalitásnak. Ez pedig azt jelenti, hogy egy globális társulásban, vagyis a „nyílt társadalomban”, világtársadalomban az emberek sokkal önzőbb módon viselkednek, mint a nemzeti közösségekben. Felmerül a kérdés, hogy a modern, individualizált társadalom, ahol minden embert az individuális racionalitás mozgat, hogyan tudja elkerülni a természeti állapot csapdáit, hogyan tudja elkerülni a *bellum omnium contra omnes* állapotát?

A válasz egyértelmű: a gyermekcentrikusságra, a családi és a nemzeti szolidaritásra, önzetlenségre és bizalomra épülő spontán együttműködés helyét a világállam által *kikényszerített együttműködés* fogja átvenni. A bürokratikus koordináció erősödése már egy kapitalista jellegű világtársadalomban is korlátozza a magántulajdon, a piaci koordináció és általában a szabadság és a demokrácia lehetőségeit. Egy kommunista jellegű világállamban, amiben eleve nincs

vagy csak másodlagos jelentőségű a magántulajdon és a piac, az önzés anarchiáját csak egy *totális világállam* képes letörni.¹⁷

A politikai globalizáció folyamata persze kevésbé radikálisan is értelmezhető. Tegyük fel, hogy nem az ember társas létmódjában történik változás, hanem csak a kulturális létmódjában. Azaz a közösségi létformán belül a népekre és nemzetekre épülő kultúrák folyamatosan gyengülnek, miközben megerősödik a kozmopolita identitás és világkultúra. Mellesleg a tömeges migráció mindkét folyamatot felerősíti, ezért érthető, hogy a nemzetellenes erők mindent megtesznek egy új népvándorlásért.

A politikusok, akik elvileg a saját népüket képviselik, megoszlanak abban a kérdésben, hogy egy ilyen kulturális átalakulás jó és kívánatos-e, vagy pedig rossz és kerülendő. A konzervatív kisebbség, a szuverenisták e folyamat negatív aspektusait hangsúlyozzák, míg a haladó többség, a „nyílt társadalom” „ügynökei” üdvözlik e folyamatot, mert a nemzeti kultúrát megosztónak, kizárónak és veszélyesnek tekintik. A véleménykülönbség politikai vitához, sőt *Kulturkampf*hoz vezet köztük. A legfontosabb kérdés az, hogy az emberiség számára az a jobb, ha sokféle népben és nemzetben, vagy pedig az, ha egyetlen homogén világtársadalomban létezik? A válasz azért is nehéz, mert lassan megértjük a népekre és a nemzetekre épülő létmódból fakadó előnyöket és problémákat, viszont nincs tapasztalatunk egy népek és nemzetek nélküli léthelyzet problémáiról. Általában elmondható, hogy minden utópiának, így a politikai globalizmusnak és a „nyílt társadalomnak” is vannak hátrányai és kockázata, amelyeket ma még nem ismerhetünk, ezért abból kell kiindulnunk, hogy ezek az utópiák a jelenlegi helyzetenél is rosszabb állapotokat eredményezhetnek. A következő pontokban rámutatok a homogén világtársadalom kialakulása és működése során felmerülő néhány előre látható negatívumra.

1) Mivel a népek történetileg kialakult entitások, ezért ha egyszer kihaltak, akkor nem lehet őket mesterségesen feltámasztani. Erre számos példa volt a történelemben (például avarok, dalmátok, poroszok), sőt korunkban ez a kihalási folyamat felgyorsult (lásd erdélyi szászok, ruszinok, szárdok). Humán-ökológiai értelemben a népek hasonlítanak a veszélyeztetett fajokhoz: a modern civilizáció meg tudja őrizni vagy el tudja pusztítani, de nem tudja megteremteni őket. Mivel a népek pusztulása egy irreverzibilis folyamat, ezért megőrzésükre és nem pusztításukra kellene törekedni.

2) A népek felszámolása tautologikusan maga után vonja a népszuverenitás felszámolását, továbbá a demokratikus deficit növekedését és a globalista elit uralmát.

3) Mivel az emberiség nem nép, legfeljebb népek összessége, ezért az emberiség irányában nem működnek azok az erős közösségi érzések, amelyek a népeket és a nemzeteket összetartják. Természetesen a legalitás lojalitás nélkül is kikényszeríthető, de a hangsúly ebben az esetben a kényszerítésre kerül, ezért a világállamnak sokkal erősebbnek és totálisabbnak kell lennie, mint bármilyen nemzeti alapon szerveződő államnak, amely mindig számíthat polgárainak a lojalítására.

4) Az organikus világ egyik alapvető összefüggése, hogy a homogenitás és az egyféséleg rossz, míg a sokféséleg jó. Minden egyes nép, nyelv és kultúra a történelem egyedi alkotása – ezek eltűnésével az emberi világ strukturális sokféselége tűnik el, vagyis az emberi világ egyre homogénebb lesz, és így egyre rosszabb állapotba kerül. A lokális sokféséleg növekedése nem ellensúlyozza a strukturális sokféséleg csökkenését.¹⁸

5) A népek és nemzetek gyakran kerülnek tévútra, amit önmaguk többnyire nem tudnak korrigálni (lásd a náci Németország esetét). A rossz ideológiák éppen azért nem voltak eddig végzetesek az emberiség számára, mert általában nemzeti keretek között, vagyis lokálisan kerültek hatalomra. Ha azonban

**a nemzetellenes erők
mindent megtesznek
egy új népvándorlásért**

17 Tóth I. János: *Bizalom és együttműködés = A bizalom*. szerk. LACZKÓ Sándor, Státus, Szeged, 2015. 267–279.
18 Tóth I. János: Strukturális sokféséleg vagy globalizáció. *Valóság*, 2018/9. 1–8.

az egész emberiség egyesül egy világtársadalomban, akkor már nincs mód egy ilyen jellegű korrekcióra. A népek és nemzetek pusztulásával a lokalitás jelentősége tovább csökken, és megnő annak a kockázata, hogy az emberség „belefagy” egy rossz utópiába.

A Szovjetunió elsődleges célja a kommunizmus megteremtése volt, és ezt csak másodlagosan kísérte a kisebb népek és nemzetek felszámolására való törekvés. Miután kiderült, hogy a kommunizmus egy rossz utópia, a Szovjetunió népei, ahogy a posztkommunista térség más népei is, új úton tudtak elindulni. Ha az utópia elsődleges tárgya a népek és nemzetek felszámolása és az emberiség politikai egységesítése, akkor a korrekció lehetősége azért is megszűnik, mert maga a szubsztancia, vagyis a nép szűnik meg. Ha hetven év múlva kiderül, hogy az Európai Egyesült Államok egy működésképtelen entitás, akkor az itt élő lakosság már nem tud visszatérni a nemzeti létmódba, mert a disztópia lényege éppen a nemzetek felszámolása volt.

6) Nemcsak a homogén végállapot jelenti a problémát, hanem az odavezető út is. A legkevesebb nehézséggel akkor kell számolni, ha homogén és egységes világkultúra, identitás és anyanyelv (mondjuk az angol vagy a mandarin) *hirtelen* felváltja a jelenleg létező nemzeti kultúrákat. Reálisan viszont azzal kell számolni, hogy a nemzeti kultúrák eltűnése és a homogén világtársadalom kialakulása csak lassan megy végbe. Ez idő alatt azonban a különböző kultúrák ütköznek egymással: nemcsak a különböző nemzeti kultúrák, hanem a globa-

lista kultúra is a nemzeti kultúrákkal. Ebben az átmeneti időszakban a különböző népek és nemzetek tagjainak egy politikai közösségben kell élniük. Először várhatóan párhuzamos társadalmak alakulnak ki, ami törvényszerűen vezet az eltérő identitások megerősödéséhez, illetve a bevándorlók és az őshonos lakosság közötti bi-

zalmatlanság növekedéséhez. Végül a két oldal között megjelenik az erőszak. Az erőszak spirálja pedig a demográfiai és katonai képességektől függően vezethet atipikus vagy tipikus polgárháborúhoz. Esetenként a bevándorló és az őshonos népek kulturális interakciójából egy új kultúra születik, ahogy történt ez Dél-Amerika számos országában; ez azonban kivétel. A szabály hátborzongatóan egyszerű: a „távoli” kultúrájú népek összekeveredése először kulturális megosztottságához és párhuzamos társadalmakhoz, majd eszkalálódó erőszakhoz vezet.

7) Sokan úgy gondolják, hogy a háborúk eredendő oka az, hogy az emberiség elkülönült népekbe és nemzetekbe szerveződik. Ezért ha megszűnnek a népek és a nemzetek, akkor nem lesznek háborúk. Természetesen az tautologikusan igaz, hogy ha nem lesznek népek és nemzetek, akkor köztük nem lesznek háborúk. Ebből azonban egyáltalán nem következik az, hogy más típusú emberi közösségek (klánok, törzsek, vagy éppen birodalmak és kontinensek) között ne lehessenek háborúk. Továbbá a háborúk korlátozása semmit sem mond az erőszak más formáiról. Egy világtársadalom hiába mentes a „külső” háborútól, ha közben a „belső” erőszak és polgárháború jellemzi. A külső és a belső erőszak felszámolásának legjobb módja a szuverén népek és nemzetek megerősítése, akik korlátozzák a természetpusztító növekedésüket. Egy ilyen *zöld-konzervatív* megközelítés megőrzi a népek és nemzetek előnyeit, miközben elkerüli a népek közötti erőszakot.

A fenti pontok egy világtársadalom előre látható hátrányait és kockázatait veszik számba, de ahogy a kommunizmus esetében, úgy a „nyílt társadalom” esetében is nyilvánvalóan vannak előre nem látható hátrányok és kockázatok is. Ezek sajnos csak a *post festum*, vagyis az utópia/disztópia megvalósulása után derülnek ki. Hayek a kommunizmussal kapcsolatban *végzetes önhittségről* beszélt, ugyanez elmondható a politikai globalizmusról is, amely egy utópia oltárán akar feláldozni olyan régi és jól bevált entitásokat, mint a nép, a nemzet és a nemzetállam. ■

» szuverén népek és nemzetek megerősítése